
Projev prof. Pavlíčka na slavnostním koncertu v Karolinu

Projev prof. Pavlíčka na slavnostním koncertu v Karolinu

Vaše Magnificence, pane rektore, členové akademické obce, vážení hosté, dovoluji, abych vás všechny přivítal jménem Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových jako spolupořadatele dnešního koncertu a shromáždění věnovanému 17. listopadu.

Připomínáme si události 17. listopadu 1939, kdy německá okupační moc uzavřela české vysoké školy, popravila studentské představitele a další příslušníky české inteligence a studenty deportovala do koncentračních táborů, zejména do Sachsenhausenu. V koncentračních táborech, ve vězeních nebo na popravišti zemřeli také někteří profesori vysokých škol. Okupanti to deklarovali jako trest za projevenou věrnost mladé generace hodnotám demokratického Československa a jeho představitelům, prezidentům Masarykovi a Benešovi, kterou projevili při demonstracích 28. října v Praze a při pohřbu studenta lékařské fakulty Jana Opletala, který byl 28. října smrtelně zraněn. Vzpomněli jsme tyto události ráno u Hlávkovy koleje a rád bych se k některým myšlenkám vrátil.

Represivní akce řízené bývalým sudetoněmeckým vůdcem a v té době státním tajemníkem K. H. Frankem měly zastrašit a zasáhnout celý český národ a všechny jeho skupiny bez rozdílu politické orientace. Tomu odpovídal i výběr popravených příslušníků mladé české inteligence.

Připomínáme si také prohlášení, které v Londýně v roce 1941 přečetl Lubor Zink jménem studentů Velké Británie, všech jeho dominií a Indie, Sovětského svazu, Severní a Jižní Ameriky, Belgie, Československa, Číny, Francie, Holandska, Jugoslávie, Norska, Polska, Řecka a všech ostatních národů bojujících za svobodu, kteří vyjádřili hlubokou úctu popraveným československým studentům, což dalo v Evropě další podnět k masovému odporu proti nacistickým okupantům. Z těchto důvodů byl 17. listopad prohlášen za Mezinárodní den studentstva, aby byl uchováván v paměti v celém světě pro budoucí generace a připomínal tyto ideály. Také americký prezident F. D. Roosevelt při setkání s delegací československého studentstva ocenil význam těchto událostí, právě tak jako britský ministerský předseda W. Churchill. Pravidelně svými projevy k studentům se k symbolu 17. listopadu vracel prezident Beneš a jejich hrdinství oceňoval.

17. listopad se tak ve válce i po jejím skončení stal připomínkou obětí, ale také statečností mladé generace, která se postavila na odpor okupační moci, přihlásila se k hodnotám demokracie v době, kdy v celé Evropě vítězily diktatury a mnozí klesali na duchu.

Mezinárodní solidarita projevovaná tehdy v Londýně byla posilou pro síly demokracie v různých částech světa i v dalších letech. Význam symbolu Mezinárodního studentského dne využili a na něj navázali mladí lidé v Praze také v roce 1989 při demonstraci, která byla poslední rozhodující roznětkou ke změně systému, který ztratil jakoukoli vnější i vnitřní podporu. Od 17. listopadu 1939 uplynulo 75 let. Vynikající český filozof Karel Kosík v Dialektice konkrétního napsal, že získat k událostem objektivní přístup vyžaduje dostatečný odstup. Zdálo by se, že doba delší než tři generace je dostatečně dlouhá, aby se nestaly předmětem politických sporů. Ukazuje se, že tomu tak nemusí být. Úsilí Českého svazu bojovníků za svobodu, aby 17. listopadu bylo vráceno označení, na kterém se dohodli představitelé studentů zemí protinacistické koalice v roce 1941, bylo v českém parlamentu neúspěšné. Sotva může při znalosti základních historických souvislostí obstát argument, který mezi členy parlamentu zazněl, že jde o označení poznamenané komunistickou ideologií.

Československé studenty, kteří prosadili uznání symbolu 17. listopadu jako Mezinárodního dne studentstva, tehdy rozdělovala politická orientace i náboženské vyznání. Spojovala je láska k vlasti a odhodlání přispět k obnovení demokratického Československa. Jsou to hodnoty, ke kterým se hlásí i značná část mladé generace v současné době, a tak přispívají k udržení a posílení české státnosti.

Jestliže události před 75 lety vyvolávají dosud politické emoce místo analýzy historických faktů, tím spíše je pochopitelné, že tomu tak je ohledně 17. listopadu před 25 lety. Zpravidla další generace je skeptická k dříve tradovaným pravdám a chce revidovat hodnocení toho, co je dílem jejich rodičů, kteří naopak brání své vidění světa. Bývá tomu v různých oblastech v umění i v politice. Velký vliv mají také média, která působí spíše na emoce a vedou k povrchnosti, než aby podněcovaly k racionální analýze.

Žádný kritický pohled na osoby a děje před 25 lety by nám neměl zakrýt skutečnost, že pád minulého režimu otevřel opět prostor demokracii a svobodě obecně, jakož i akademickým svobodám, zejména svobodě učit a učit se a vést dialog. Vrátil na vysoké školy také ty učitele, kteří se o demokracii a svobodu učit pokusili v 60. letech a byli v době normalizace za to často svými kolegy z vysokých škol vyhnáni. Odešli buď do emigrace, nebo do nekvalifikovaných zaměstnání.

Záleží na každé generaci, zda se jí podaří své svobody, které nabyly, také udržet před nebezpečím diktatury jedné ideologie, jež by si chtěla vydobýt monopolní postavení. Žádná generace takového nebezpečí není ušetřena.

Ohlédnutí za posledními 75 i 25 lety by pro nás mělo být poučením, abychom dávali přednost svobodnému a kritickému rozumu, pluralitě názorů a demokracii v Masarykově pojetí, racionálním analýzám před emocemi a fanatismem politickým i náboženským a jimi vyvolávanými jednostrannými soudy a povrchností.

Dovolte mi, abych v závěru svého vystoupení tlumočil několik informací k výběru skladeb dnešního koncertu.

Po dohodě s dirigentem jsme se rozhodli připomenout při příležitosti letošních významných výročí 17. listopadu díla dvou velikánů české hudby, jejichž jubilea si letos připomínáme – Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Jejich hudba posilovala v době války český národ tehdy, když slova nemohla svobodně zaznít.

Z monumentálního díla Bedřicha Smetany, cyklu symfonických básní Má vlast, bude uvedena čtvrtá část nazvaná Z českých luhů a hájů. Na rozdíl od jiných skladeb tohoto cyklu je tato část, která byla dokončena v roce 1875 a poprvé provedena v roce 1876, abstraktnější a inspirovaná skladatelovým vnímáním krásy českého venkova a přírody. V té době byl již Smetana dva roky hluchý, přesto komponoval svá nejlepšší díla.

Dvořákovu Oratorium sv. Ludmila, napsané na text Jaroslava Vrchlického, je považováno za jedno z jeho nejvýznamnějších děl. Skladatel je dokončil v roce 1885 na objednávku anglického nakladatele Littletona a bylo určeno pro hudební festival v Anglii. Dvořák dobře znal anglickou tradici sborových festivalů a do jisté míry se nechal těmito vzory inspirovat. Svatá Ludmila je velice originální a ryze česká skladba také díky opakujícímu se motivu nejstaršího českého chorálu Hospodine, pomiluj ny. Tento chorál měl a dodnes má velice silné asociace jak s hudbou prováděnou v kostelích, tak zejména při slavnostních příležitostech a také sloužil jako píseň válečná. Karel IV. ji zařadil do korunovačního řádu. Mistr Jan Hus ji dával zpívat v Betlémské kapli. Patří k prvním českým národním hymnám.

Dvořák chtěl touto skladbou ukázat světu monumentálnost a noblesu českých historických tradic. Dílo bylo napsáno v době nemalého politického napětí a Dvořák chtěl přispět k českému vlasteneckému hnutí. Německý nakladatel Simrock se jej snažil přesvědčit, aby se raději vyhnul vlasteneckým tématům, ale Dvořák jej v dopise zdvořile odmítl. „Promiňte mi to, ale chtěl jsem vám říci, že umělec má také vlast, pro niž právě musí mít pevnou víru a vřelé srdce.“ Svatá Ludmila je jednou z nejkrásnějších ukázek tohoto skladatelova cyklu. Celé Oratorium trvá necelé 3 hodiny, ale i dnešní krátký výběr o těchto Dvořákových postojích snad přesvědčí.

Přeji vám hluboké zážitky z dnešního koncertu a orchestru a sboru Univerzity Karlovy přeji úspěch.